

Flauij Vegetii Renati uiri illustris ad Valentinianum Augustum epistoma institutorū rei militaris ex cōmentariis Catonis: Celsi: Traiani: Hadriani: & Frontini. Liber primus.

Antiquis temporibus mos fuit bonarum artium studia mandare litteris atq; in libros redacta offerre principibus: quia neq; recte aliquid inchoatur: nisi post deum fauerit imperator: Neq; quēq; oportet magis uel meliora scire: uel plura q̄ principem: cuius doctrina oibus potest pdesse subiectis. Quod Octauium Augustum: ac bonos dehinc principes libenter habuisse frequētibus declaratur exemplis Sic regnantium testimoniis creuit eloquētia: dum non culpatur audacia. Hac ego imitatione compulsus: dum considero clementiam uestram ausibus litterarum magis ignoscere posse: q̄ ceteros: tanto inferiorem me antiquis scriptoribus esse sensi: licet in hoc opusculo nec uerborum concinnitas sit necessaria: nec acumen ingenii: sed labor diligens: ac fidelis. Ut ea: quæ apud diuersos historiographos: uel armorum disciplinam docentes dispersa: & inuoluta celantur: pro utilitate Romana proferantur in medium. De delectu igitur: atq; exercitatione tyronum per quosdam gradus: & titulos antiquam consuetudinem conamur ostēdere: nō: quo tibi. Imperator inuicte ista uideantur incognita: sed ut quæ sponte pro reip. salute disponis. agnoscas olim custo disse Romani imperii conditores & in hoc paruo libello quicquid de maximis rebus: semperq; necessariis requirendum credis: inuenias.

Rimus liber electionem edocet iuniorum: ex quibus locis uel quales milites probandi sint: aut quibus generibus armorum exercitus imbuendi. Secundus liber ueteris militiae cōtinet morem: ad quē pedestris institui possit exercitus. Tertius liber omniū artium genera quæ terrestri prælio necessaria uidentur: exponit. Quartus liber uniuersas machinas: quibus uel oppugnaf ciuitates: uel defendūf: enarrat. Naualis quoq; belli p̄cepta subnectit. Hæc continet liber primus.

Romanos omnes gentes sola armog; exercitatione uicisse.

Ex quibus regionibus Tyrones legendi sint.

Vtrum ex agris: an ex urbibus utiliores sint Tyrones.

Cuius ætatis Tyrones probandi sint.

Qua statura pbandi sint.

Ex uultu: & positōe corporis agnosci i eligēdo: q̄ meliores possint eē Tyrōes

Cuius artis uel eligendi: uel respuēdi sint Tyrones.

Quando Tyrones signandi sunt.

Flauii Vegetii Renati

Ad gradum militare: & cursum: & saltum exercendos Tyrones.
Ad natandi usum exercendos Tyrones.
Quæadmodum ad scuta uiminea: uel ad palos antiqui exercebant Tyrones.
Non cæsim: sed punctim ferire docendos Tyrones.
Armaturam docendos Tyrones.
Tyrones exercendos ad missilia iacienda.
Sagittis diligenter Tyrones imbuedos.
Ad iactandos lapides funda exercendos Tyrones.
De exercitio plumbatarum.
Quæadmodum ad ascendendos equos Tyrones instituendi sunt.
Ad portandum pondus exercendos Tyrones.
Quo armorum genere usi sint antiqui:
De munitione castrorum.
In quibus locis constituenda sunt castra.
Quali specie designanda sunt castra.
Quo genere munienda sunt castra.
Quæadmodum munienda sunt castra: cum hostis imminet.
Quæadmodum exercantur milites: ut in acie ordines: & iterualla custodiât.
Quantum spacium ire debeant: & quotiens in mense exerceri: quum educuntur milites ambulatum.
De adoratione rei militaris: Romanæq; uirtutis.

Romanos omnes gentes sola armog; exercitatione uicisse.

Nomni autem prælio: non tam multitudo: & uirtus indocta: quàm ars: & exercitium solent præstare uictoriã. Nulla enim alia re uidemus populum Romanum sibi orbem subiecisse terrarum: nisi armorum exercitio: disciplina castroꝝ: atq; usu militiã. Quid enim aduersus Gallorum multitudinem paucitas Romana ualuisse? Quid aduersus germanog; proceritatem breuitas potuisset audere? Hispanos quidem non tantum numero: sed etiam uiribus corporum nostris præstituisse manifestum est. Aphrorum dolis: atq; diuitiis semper impares fuimus. Græcog; artibus: prudentiaq; nos uici nemo unquam dubitauit. Sed aduersus omni profu t tyronem solent eligere. Ius: ut ita dixerim: armog; docere: quotidiano exercitio laborare: quæcunq; in acie euenire præliis possent: omnia in campestri meditatione prænoscere: & quotidiano exercitio roborare: se uere in desides uindicãdo. Scientia enim rei bellicæ dimicandi nutrit audaciam. Nemo facere metuit: quod se bene didicisse cõsultat. Etenim in certamine belloꝝ exercitata paucitas ad uictoriã præpior est. Rudis & indocta multitudo exposita semper ad cædẽ.

De re mi
Ex quibus regionibus Ty

R Eram ordo de pol
Tyrones legent
in omnibus locis
gotem prædite
corporum etia
que a doctissimis hominibus
non: quæ uicine sint soli nit
pess: minus habere. Sango nis
minus habere pugnandi q
be uocant. Contra septem
lures quidem: Sed tamen
nisi Tyrones igitur de tem
quæ copia: super: it ad ou
tate prodromi. Quæ &
pud in dim catione constim

Num ex agris an ex ubi

Equitur utrum ex
ramus credo nunq
placere quæ sub d
bre m uigilans bal
cis animo paruo cor
numa membriscui gestare fe
de rare est. Interdum tam
appelli qui ubi domo dedra
per pondus: & solem poluerem
in uita. Interdum sub diuina
nec demum ad olum erudiant
quin angustis plantarum detiner
uolunt eo modo si corporibus
hæc inuicem est post uicem: in di
per ad bellum: tunc nulli del
pisti exercitio collecti uicem na
dum agere: la gyra tam inuicem
nem. Quomodo Cincinno uicem
ego suppi uidi robor præpue
uicem uicem uicem uicem

De re militari Liber Primus

Ex quibus regionibus Tyrones eligendi sunt,

Erum ordo deposcit: ut ex quibus prouinciis: uel nationibus Tyrones legendi sint prima parte tractetur. Constat quidem in omnibus locis & ignauos & strēnuos nasci. Sed tamē & gēs gentem præcedit in bello & plaga cœli ad robur non tantum corporum: sed etiam animorum plurimum ualet: quo loco ea quæ a doctissimis hominibus comprobata sunt: non omittam omnes nationes: quæ uicinæ sint soli nimio calore siccitatem amplius quidem sapere: & minus habere sanguinis dicunt: ac propterea constantiam: ac fiduciã eo minus habere pugnandi: quia metuunt uulnera: qui ex gũ sanguinẽ se hñe nouerint. Contra septentrionales populi remoti a solis ardoribus incõsultiores quidem: Sed tamen largo sanguine redundantes sunt ad bella. p̄mississimi Tyrones igitur de temperatoribus legendi sunt plagis: quibus & sanguinis copia suppetit ad uulnerum: morti q̄ contemptum: & non possit deesse prudenti. Quare & modestiam seruat. n. castris: & non parum prodest in dim catione consiliis.

Utrum ex agris: an ex urbibus utiliores sint Tyrones.

Equitur utrum ex agris: an de urbibus utilior Tyro sit requiramus: credo nunq̄ potuisse dũtari aptiorem armis rusticã plæbem: quæ sub diuo & in labore nutritur: solis patiens: imbrems negligens balnearum nescia: deliciarum ignara: simplicis animi: paruo contenta: duratis ad omnium laborum tolerantiam membris: cui gestare ferrum: fossam ducere: onus ferre consuetudo de rure est. Interdum tamen necessitas exigit etiam urbanos ad arma compelli: qui ubi nomen dedere militiæ: primum laborare: de currere: portare pondus: & solem pulueremq̄ ferre condiscant. Parco uictu utantur: & rustico. Interdum sub diuo: interdum sub papilionibus commorentur tunc demum ad usum erudiantur armorum: & si longior expeditio emergit: in angariis plurimum detinendi sunt: proculq̄ habendi a ciuitatis illecebris: ut eo modo & corporibus eorum robur accedat: & animis. Nec inficiendum est post urbem conditam Romanos ex ciuitate profectos semper ad bellum: sed tunc nullis delitiis frangebantur. Sed orem cursu: & cã pestri exercitio collectũ natans iuuentus abluibat in tybri. Idem bellator: idem agricola genera tantũ mutabat armog. Quod usq̄ adeo ueḡ est: ut aranti Quintio Cincinnato uiro optimo dictaturã cõster oblatã. Ex agris ergo supplendũ robur præcipue uidetur exercitus. Nescio quomodo enim minus mortẽ non timet: qui minus deliciarum nouit in uita.

Cuius ætatis Tyrones probandi sint.

Nunc qua ætate milites legi cōueniat exploremus. Et quidem si antiqua consuetudo seruanda est incipientem pubertatem ad delectum cogendam nullus ignorat: non enim tantum celerius: sed etiam perfectius imbuuntur: quæ discuntur a pueris: deinde militaris alacritatis saltus & cursus ante tentandus est: quam corpus ætate pigrescat. Velocitas enim est: quæ percæpto exercitio strēnum efficit bellatorem. Adolescentes legendi sunt: sicut ait Sallustius Nam simulac iuuentus belli patiens erat in castris per laborem usu militiam discabant. Melius enim est: ut exercitatus iuuenis causetur ætatem nō dum aduenisse pugnandi quā doleat præteruisse. Habeat etiam spatium uniuersa discendi. Neque enim parua: aut leuis ars uidetur armorū: siue equitū: siue peditū sagittaria uelis imbueres: siue scutatū armorū numeros: oēsque gestus docere: ne locū deserat: ne ordies turbet: ut missile & destinato ictu & magnis uiribus iaciat: ut fossam ducere: sedes sciētē figere norit: tractare scutum: & obliquis ictibus uenientia tela desistere: plagam prudenter uitare: audacter inferre. Huic taliter instituto aduersum quoslibet hostes in acie non erit formido: sed uoluptas.

Qua statura Tyrones probandi sint.

Rocoritatē tyronum ad uictoriam scio semper exactam ita: ut senos pedes: uel certe quinos: & denas uncias habere inter alares equites uel in primis legionū cohortibus probarētur. Sed tunc erat amplior multitudo: & plures militiā sequebantur armatā. Necdū. n. ciuilis pars florentiorē adduxerat iuuentutē. Ergo necessitas exigit non tam staturæ ratiōem habere: quā uirium: & ipso Homero teste non fallimur: qui Tydeum minorem quidem corpore: sed fortiorem armis fuisse significat.

Ex uultu & positione corporis agnosci in eligēdo qui meliores possint esse Tyrones.

Sed qui delectum acturus est: uehementer intendat: ut ex uultu: ex oculis: ex omni conformatione membrorum eos eligat qui implere ualeant bellatoris officium. Nam nō tantū in hominibus: sed etiam in equis: & canibus uirtus multis declaraf indicis: sicut doctissimogē hoīum disciplina compræhendis: quod etiam in apibus mantuanus auctor dicit esse seruandū. Nā duo sunt genera: hinc melior insignis: & ore: Et rutilus clarus squāmis. Ille horridus aiter Desidia: latamque trahens inglorius aluum. Sit ergo adolescēs martio

operi deputandus uigilantibus oculis: erecta ceruice: lato pectore: humeris musculosis: ualentibus digitis: longioribus brachiis: uentre modicus: exterior cruribus: suris expeditus non superflua carne distentis: sed neruorum duritia collectis. Cū hæc in Tyrone signa depræhendis: proceritatem non magnopere desideres. Vtilius. n. est fortes milites esse q̄ grandes.

Cuius artis Tyrones uel eligendi sint uel respuendi.

Equi: ut cuius artis uel eligēdi: uel penitus respuendi sint milites indagemus. Piscatores: Aucupe: Dulcarios: Linteones: oēsque: qui aliquid tractasse uidentur. Ad gyneceā pertinēs longe arbitror pellēdos a castris: Fabros: Ferrarios: Carpentarios: Macellarios: & ceruogę apogęque uenatores cōuenit sociare militiā. Et hoc est: in quo totius reip. salus uertitur: ut Tyrones non tantum corporibus: sed et animis p̄stantissimi deligantur. Vires regni & Romani nominis fundamentū in prima delectogę examinatione cōsistunt: nec leue putetur hoc officiū: aut passim quibuscunq; mandandū: quod apud ueteres inter uaria genera uirtutū in Sertorio: præcipue constat esse laudatum. Iuuentus. n. cui defensio prouincię: cui belloꝝ est cōmittenda fortuna: & genere: si copia suppetat: & moribus debet excellere. Honestas. n. idoneū militē reddit. Verecūdia dum phibet fugere facit esse uictorem. Quid. n. prodest: si exerceatur ignauus? Si pluribus stipendiis moret in castris: nūq̄ exercitus profecit tēpore belli: cuius in probādis tyronibus claudicari elektor. Et quantū usu: experimētisq; cognouimus: hīc tot ab hostibus illatę sunt clades: dum longa pax milites negligentius: incuriosiusq; legit: dum inhonestiores: quicq; ciuilia sectantur officia: dum possessoribus addicti tyrones per gratiam aut dissimulationem probantium tales sociantur armis quales domini habere fastidiunt. A magnis ergo uiris magna diligētia idoneos eligi conuenit iuniores.

Quando Tyrones signandi sunt.

Ed nō statim pūctis signogę inscribēdus est Tyro delectus. Verū ante exercitio p̄tentādus: ut utq; tāto opi aptus sit: possit cognosci: & uelocitas in illo requirēda uidef: & robur. Et utq; armogę disciplinā ediscere ualeat. Utq; habeat cōfidētia militariē Plæriq; n. quis nō improbables uideant: tamē experimētis cōprobant indigni. Repudiādi ergo minus utiles: & i locū eogę strēnuissimi subrogādi sūt. In omni. n. cōflictu nō tā pdest multitudo q̄ uirtus. Signatis itaq; tyronibus per quotidiana exercitia armogę est demōstrāda doctrina. Sed huius rei usū dissimulatio lōge securitatis aboleuit. Quē inuenis: q̄ docere possit: qd̄ ip̄e nō didicit. De historiis ergo uel libris nobis antiqua cōsuetudo reperēda ē. Sed illi res gestas: & euētus tātū scripsere belloꝝ. Ista q̄

nunc quærimus: tanquã uota linquentes Lacedæmonii quidem & Athenienses: aliiq; græcorum in libros rettulere complura quæ acuta uocantur. Sed nos disciplinam militarem populi Ro. debemus inquirere: qui ex paruis finibus imperium suum pene solis regionibus: & mundi finem distendit. Hæc necessitas compulit euolutis auctoribus ea me in hoc opusculo fidelissime dicere: quæ Cato ille censorius de disciplina militari scripsit: quæ Cornelius celsus: quæ Frontinus perstringenda duxerunt: quæ Paternus diligentissimus iuris militaris assertor in libros redegit: quæ Augusti & Traiani: Hadrianiq; constitutionibus cauta sunt. Nihil enim mihi auctoritatis assumo: sed horum: quos supra rettuli ea: quæ dispersa sunt: uelut in ordinem: & abbreviationes: quæ epithomata dicuntur conscribo.

Ad gradum militem: & cursum: & saltum exercendos Tyrones.

Rimus ergo meditationum auspiciis Tyrones militem edocendi sunt gradum. Nihil enim magis in itinere: uel acie custodiendum est: quã ut omnes milites incedendi ordinem seruent: quod aliter non potest fieri: nisi ut assiduo exercitio ambulare celeriter: & æqualiter discant. Periculum enim ab hostibus semper grauissimum sustinet diuisus & inordinatus exercitus. Militari ergo gradu. xx. milia passuum horis. v. duntaxat æstiuis conficienda sunt. Ple-no autem gradu qui citatior est: totidem horis. xxiiii. milia peragenda sunt: quicquid addideris: iam cursus est: cuius spacium non potest diffiniri. Sed ad cursum præcipue assuefaciendi sunt iuniores: ut maiore impetu in hostem currant: ut loca opportuna celeriter cum usu uenerit occupent: uel aduersariis idem facere uolentibus præoccupent: ut ad explorandum alacriter pergant: alacrius redeant: ut fugientium facilius terga comprehendant. Ad saltum etiam quo uel fossæ transiliuntur: uel impediens aliqua altitudo superatur exercendus est miles: ut cum eiusmodi difficultates euerint: possint sine labore transire. Præterea in ipso conflictu: ac dimicatione telorum bellator cum cursu saltuq; ueniens aduersarii perstringit oculos: mentemq; deterrere: priusq; plagam infligit: quã ille ad cauendum: uel ad resistendum se præparet. De exercitio magni Pompei Sallustius hoc memorat: cum alacribus saltu: & uelocibus cursu cum ualidis ueste certabat. Neq; enim ille aliter potuisset par esse Sertorio: nisi se & milites frequentibus exercitiis præparasset ad prælia.

Ad natandi usum exercendos Tyrones.

Natandi usum æstiuis mensibus oīs æqualiter debet tyro condiscere. Nō enim pontibus semp flumina trāseuntur. Sed & cœdens: & insequens natate cogit frequēter exercitus. Sæpe repētinis ītribus solēt exundare torrētes. Et ignorātia non solū ab hoste: sed ab ipsis aquis discrimen incurrit. Ideoq; Romani ueteres: quos tot bella: & continuata pericula ad omnē rei militaris erudiuerant artē. Campum martiū u cinū tyberi delegerūt: in quo iuuentus post exercitiū armogē sudorē: puluerēq; dilueret: ac lassitudinē: cursuq; laborem natādo deponeret: nō solū autem pedites: sed & equites: ipsosq; equos uel lixas: quos Galliaris uocant ad natandū exercere percōmodū est ne quid imperitis: quū necessitas incumbit eueniat.

Quemadmodū ad scuta uel ad palos antiqui exercebāt tyrones.

Antiqui: sicut inuenitur in libris hoc genere exercere tyrones Scuta de uimine in modū cratiū: & rotundata texebant ita: ut duplum pondus crates haberet: q̄ scutū publicū habere cōsueuit: iidemq; clauas ligneas duplicis æque ponderis pro gladiis tyronibus dabāt. Eoq; modo nō tantū mane: sed etiā post meridiē exercebantur ad palos. Palogē. n. usus non solum militibus: sed etiam gladiatoribus plurimū prodest. Nec unq̄ aut arena: aut cāpus inuictum p̄bauit uirum: nisi qui diligenter exercitatus docebatur ad palum. A singulis aut tyronibus singuli pali defigebant in terrā: ita ut micare nō possent: & sex pedibus eminent. Cōtra illum palū: tanq̄ contra aduersariū Tyro & crate illa: & claua: uelut cū gladio se exercebat: & scuto: ut nunc quasi caput: aut faciem peteret: nunc a lateribus minaretur. Interdum cōtenderet poplites: & crura succidere recederet: insultaret: insiliret: & quasi præsentem aduersarium: sic palum omni impetu: omni bellandi arte tentaret: in qua meditatione seruabatur illa cautela: ut ita Tyro ad inferendum uulnus insurgeret: ne qua parte ipse pateret ad plagam.

Non cæsim: sed punctim ferire docendos Tyrones.

Pæterea non cæsim: sed punctim ferire discebant. Nam cæsim pugnātes non solum facile uicere: sed etiam derisere Romani. Cæsa enim quouis impetu ueniat: non frequēter interficit: cū & armis uitalia defendantur & ossibus. At contra puncta duas uncias facta & adacta mortalis est. Necessē est enim ut uitalia penetret: quicquid immergitur. Deinde cum cæsa infertur: brachium dextrum: latusq; nudatur. Puncta autem tecto corpore infertur: & aduersarium fauciat anteq̄ uideatur. Ideoq; ad dimicandum hoc præcipue genere usos constat esse Romanos. Dupli autem ponderis illa cratis: & claua dabantur: ut cum uera & leuiora Tyro arma sumpsisset: uelut grauiore pondere liberatus securior: alacriorq; pugnaret.

Armaturam docendos Tyrones.

Raterea illo exercitii genere: quod armaturam uocant: & a capi doctoribus traditur: imbuendus est Tyro. Qui usus uel ex parte seruetur. Constat enim & iam in omnibus praeliis armaturam melius pugnare quam ceteros. Ex quo intelligi debet quod exercitatus miles in exercitato sit melior. cum armaturae utcumque eruditi reliquos cotubernales suos bellandi arte praecedat. Ita autem se uere apud maiores exercitii disciplina seruata est: ut & doctores armorum duplicibus remunerarentur annonis: & milites qui parum in illa proclutione profecerant pro frumento ordeum cogere accipere. Nec ante eis in tritico reddere annonam quam sub praesentia praefecti tribunorum: uel principum experimētis datis ostēdissent se omnia quae erant in militari arte cōplessē. Nihil. n. neque firmius: neque felicius: neque laudabilius est reip. in qua abundant milites eruditi. Non. n. uestitium nitor: uel aurum argenti: gemarumque copia hostes aut ad reuerentiam nostram: aut ad gratiam inclināt: sed solo terrore subiguntur armorum. Deinde in aliis rebus: sicut ait Cato: si quid erratum est: potest postmodum corrigi. Praeliorum delicta emendationem non recipiunt. Nam poena statim sequitur errorem. Aut. n. confestim pereunt: qui ignaue imperiteque pugnauerunt. Aut in fugam uersi uictoribus ultra pares esse non audent.

Tyrones exercendos ad missilia iacienda.

Ed ad iceptum reuertor. Tyro qui cum claua exercetur ad palum hastilia quoque ponderis grauioris quam uera futura sunt. iacula aduersus illum palum: tamquam aduersus hominem iactare compellitur: in qua re armorum doctor attendit: ut magnis uiribus: & destinato ictu hastile contorqueat: ut uel in palum: uel iuxta dirigat missile. Etenim exercitio lacertis robur accrescit: & iaculandi peritia: atque usus acquiritur.

Sagittis diligenter Tyrones imbuendos.

Ed prope uel tertia: uel quarta pars iuniorum: quae aptior poterit reperiri: arcibus ligneis: sagittisque lusoriis: ad illos ipsos semper exercenda palos. at ad doctores ad hanc rem artifices eligendi & maior adhibenda solertia: ut arcum scienter teneant: ut fortiter impleant: ut sinistra fixa sit: ut dextra cum ratione ducat ut ad illud: quod feriendum est oculus pariter: animusque consentiat: ut siue in equo: siue in terra recte sagittare doceant: quam arte & disci opus est diligentibus: & quotidiano usu: exercitioque seruari. Quantum autem utilitatis boni sagittarii in praesentibus habeant. Cato in libris de disciplina militari euidenter ostendit. Et Claudius pluribus iaculatoribus ante institutis atque perdoctis hostem: cui prius impar fuerat: superauit: Africanus quidem Scipio: cum aduersum Numantinum: qui exeritum populi Romani sub iugum miserat: ceterae acie certaturus: aliter se superio

De re
 it hanc re no creditur
 Ad iactandos lapides fur
 Diapides uero
 genere conueni
 in iulaz hab
 ratur matres p
 mili que ex fida
 bellatores cassibus catra
 nel fustibulo destituti sagitt
 e rancie uolunt importat ut
 p m lo otius it uerz p lliis
 to ueneris tyronibus frequ
 uel labor: sed interdum euen
 haly defensio: aut collu
 uibus barbari: fundiq; dep
 Libataz quoz
 da iuniorz. Na
 lia militi habuer
 maritobulli u
 stat oia bella colle
 iud impu poenitent: p me
 q; perculsanos ceteris appe
 un quos aut martiobulio
 uerone milites iacerent po
 fici. Nam hostesequoq; p
 mēdē ad ictum missiliū po
 Quādmōdū ad iacend
 On tanti a tyron
 eozq; districte
 distimulatio: por
 zitate poterit i
 coturbare plicia
 rura rati ut nō solū a dextris
 tū centis expulso: etiā gladio
 tante faceret: ut melius i iugum
 sine exercebant in ppe
 Oides quoz paul
 luri impoent me
 pedimibus nesci
 tādū. Nec hoc cre
 p

re futuge eē nō credidit: nisi in oībus cēturiis lectos sagittarios miscuisse.
Ad iactandos lapides fundis exercendos Tyrones.

A lapides uero uel manibus: uel fundis iaciendos exerceri diligenter conuenit iuniores. Fundarum usum primi balearium insulaz habitatores & inuenisse: & ita perite exercuisse dicuntur: ut matres paruos natos nullum cibum contingere sinerēt nisi quē ex sūda destinato lapide percussissent. Sæpe, n. aduersus bellatores cassidibus catafractis loriceisq; munitos teretes lapides de funda uel sustibalo destinati sagittis sunt oībus grauiores: & mēbris itegris: letale tamē uulnus importat: ut sine inuidia sanguinis hostis lapidis ictu inteat. In oībus at̄ uetere pliiis sūdiores militasse nullus ignorat: quæ res iō ab uniuersis tyronibus frequēti exercitio discēda est: quia sūdā portare nullus est labor: & interdū euenit: ut ī lapidosis locis cōflictus hēatur: ut mōs sit aliq; defendēdus aut collis: ut ab oppugnatōe castelloz siue ciuitatū lapidibus barbari: fundisq; depellēdi sint.

De exercitio plumbatage.

Plumbatage quoq; exercitatio: quæ martiobarbulos uocat: ē tradēda iuniorib⁹. Nā ī illyrico dudū duæ legiōes fuerūt: quæ sena militia militū habuerūt: quæ q; his telis sciēter utebant: & fortiter martiobarbuli uocabāt. his lōgo tpe p legiōes strēnuissime cōstat oīa bella cōfecta usq; eo: ut Dioclitianus: & Maximianus: cū ad impiū puenissent: p merito uirtutis hos martiobarbulos Louianos atq; herculanos cēsuerit appellādos. Eosq; cūctis legiōibus p̄tulisse docemur. quos aut̄ martiobarbulos insertos scutis portare cōsueuerūt: quos si opportune milites iacerent prope sagittarioz scutati mutuari uidentur officū. Nam hostes: equosq; consauciant prius q̄ non modo manu ad manum: sed ad ictum missiliū potuerit perueniri.

Quēadmodū ad ascendendos equos Tyrones exercēdi sunt.

Non tantū a tyronibus: sed etiam a stipēdiolis militibus salitio equoz districte ē semp exacta & usq; ad hāc ætatē: licet iā cū dissimulatōe puenisse manifestū ē. Eq; lignei hyeme sub tecto ætate ponebāt ī cāpo. Sup hos iuniores primo inermes. dum cōsuetudine pficerēt. Demū armati cogebant̄ ascēdere. tātaq; cura erat ut nō solū a dextris: sed etiā a sinistris p̄ibus & insilire & desilire discerēt: euaginosos etiā gladios: uel contos tenētes. Hæc enī assidua meditātōe faciebāt: ut melius ī tumultu plii sine mora ascēderēt: quā studiosis sine exercebantur in pace.

Ad portādū pōdus exercēdos Tyrones.

Pondus quoq; baiulare usq; ad. lx. libras: & iter facere gradu militari frequētissime cogendi sunt iuniores: quibus in arduis expeditionibus necessitas imminet anonam pariter & arma portandi. Nec hoc credatur esse difficile si uis accesserit. Nihil. n.

Nec erāt admodū multi: q̄ cedētes: si praelii necessitas cōpulisset: inter pricipia legionū recipi solebāt ita: ut acies imota cōsisteret: usq̄ ad p̄sentē. p̄p̄ ætatē cōsuetudo permanfit: ut omnes milites pileis: quos pannonicos uocabant: ex pellibus uterentur: quod propterea seruabatur: ne grauis galea uideretur in praelio homini: qui gestabat aliquid semper in capite. Missilibus autem: quibus utebatur pedestris exercitus p̄yla uocabatur: ferro subtili trigono præfixa: nouem unciaz sine pedali: quod in scuto fixa nō possint abscindi: & lorica scienter: ac fortiter directā facile perrumpūt: cūtus generis apud nos iam rara sunt: Barbari autē scutati pedites his præcipue utuntur: quas bebras uocant. & binas etiam: ac ternas in praeliis portant. Sciendum præterea quod cum missilibus agitur sinistros pedes in ante: milites habere debere. Ita enim uibrandis spiculis uehementior ictus est. Sed cum ad pylam: ut appellāt: uenitur: & manu ad manum gladio pugnatur: tunc dextros pedes in ante milites habere debent: ut & latera eorū subducantur ab hostibus: ne possint uulnus accipere: & pximior dextera sit: quæ plagam possit inferre. Instruendos igitur: ac protegendos omni arte pugnandi: & quocūq̄ armorū genere cōstat esse tyrones. Necessē est enim ut dimicādī acriorem sumat audaciam: qui munito capite: uel pectore nō timet uulnus.

De munitione castrorum.

Astroz quoz munitionem debet tyro condiscere. Nihil enim tam salutare: neq̄ tam necessarium inuenitur in bello. Quippe si recte constituta sunt castra. ita intra uallum securi milites dies: noctesq̄ peragunt. etiam si hostis obsidiat quasi muratam ciuitatem uideantur secum ubiq̄ portare. Sed huius rei scientia p̄sus intercidit. Nemo enim iamdiu deductis fossis præfixisq̄ sudibus castra constituit. Sic diurno uel nocturno superuētū equitū Barbaroz multos exercitus scimus frequenter afflictos. Non solū autē confidentes sine castris ista patiuntur: sed cum in acie casu aliquo cœperint cadere munimenta castrorum: quo se recipiant non habent. & more animalium multi cadunt. nec prius moriendi finis fit: q̄ hostibus uolūtas fuerit prosequendi.

In quibus locis constituenda sint castra.

Castra autem præsertim hoste uicino tuto semper faciēda sūt loco ubi ut & lignoz: & pabuli & aquæ suppetat copia. Et si diuti uscōmorandum sit: loci salubritas eligeretur. Cauendum etiam ne mons sit uicinus altior: qui aduersariis captus possit officere. Considerandū etiā ne torrētibus inundari cōsueuerit campus: & hoc casu uim patiat exercitus. Pro numero autē militū: uel impedimētoz muniēda sunt castra: ne maior multitudo cōstipetur in paruis: neue pauci

beat curuaturas: ut æquali legitimoq; spatio miles distet a milite. tunc præcipiendum: ut subito duplicent aciem ita: ut in ipso impetu: ad quæ ipsi respondere solent ordo seruetur. Tertio præcipiendū est: ut quadratam aciem repente constituat: quo facto in trigonū: quæ cuneum uocat: acies ipsa munda est: Quæ ordinatio plurimū pdesse cōsuevit i bello. lubet ur etiam ut instruant orbē: quo genere cum uis hostiū iterrupt aciem. resisti ab exercitatis militibus cōsuevit: ne omnis multitudo fundat in fugam: & gratie discrimē imineat. Hoc si iuniores assidua meditatione pceperint facilius in ipsa dimicatione seruabunt.

Quantū spatium ire debeant: & quotiens in mense exerceri quū educuntur milites ambulatum.

Ræterea uetus cōsuetudo pmāsit: & diui Augusti: atq; Hadriani constitutionibus præcauet: ut in mense tam æquites: q̄ pedites educant ambulatū. Hoc enim uerbo hoc exercitii genus nominant. & decem milia passuū armati: instructiq; omnibus telis pedites militari gradu ire: ac redire iubebantur in castra: ita ut aliquam itineris partem cursu alacriore conficerent. Equites quoq; diuisi per turmas: armatiq; similiter tantum itineris peragebant: ita ut ad equestrem meditationem interdum sequerentur: interdum cederent: & re cursu quodam impetus repararent. Non solum autem in campis: sed etiā in cliuosis: & arduis locis & descendere: & ascendere utraq; acies cogebat: ut nulla res uel casus prorsus pugnantibus posset accidere: q̄ non ante boni milites assidua exercitatione didicissent.

De adoratione rei militaris Romanæq; uirtutis.

Aec fidei: ac deuotionis intuitu imperator inuicte de uniuersis auctoribus: qui rei militaris disciplinam litteris mandauerunt: in hunc libellum enucleata cōgessi: ut in delectu: ac exercitatione tyronum si quis diligens uelit existere ad antiquæ uirtutis iuitationem facile corroborare possit exercitū. Neq; enim degenerauit i hominibus martius calor: nec effictæ sunt terræ: quæ Lacedæmonios: quæ Athenienses: quæ Marfos: quæ Samnites: quæ Pelignos: quæ ipsos pgenere Romanos. Nōne Epyri armis plurimū aliūde ualuerūt: Nōne Macedōes: ac Thessali superatis Persis usq; ad Indiā bellā do penetrarūt: Dacos aut ac Mædos: ac Thraces in tātū bellicosos semp fuisse māifestū est: ut ipsum Martē fabulose apud eos natū esse cōfirmet. Longum est: si uniuersarum prouinciarum uires enumerare contendam: cum omnes in Romani Imperii ditione consistant. sed longe securitas pacis homines partim ad delectationem ocii: partim ad ciuilia traduxit officia. Ita cura exercitii militaris primo negligentius agi: postea dissimulari: ad postremum olim in obliuionem perducta cognoscitur. nec

Flauii Vegetii Renati

aliquis hoc superiore aetate accidisse miretur: cum post primū puni-
cū bellum, xx. ex cursu annorum pax ita Romanos illos ubique uictores ocio: & ar-
more desuetudine eneruauit: ut secūdo punico bello Hanibali pares esse
nō possent. Tot itaque consulibus: tot ducibus: tot exercitibus amissis. Tūc
enim ad uictoriam puenerunt: cum usum: exercitiūque militare cōdiscere
potuerūt. Semper ergo eligēdi & exercendi sunt iuniores. utilius enim cō-
stat erudire armis suos: quā alienos mercede conducere. **Finis.**

Vegetii Renati epithomatis de re militari liber secundus.

Instituta maiore artis armatae praecipue clementia uestra
peritissimeque retinere continuis declaratur uictoriis: ac triu-
phis, siquidem indubitata approbatio artis sit rege semper
effectus. Vege tranquillitas tua impator inuicte altiori con-
silio: quam mens poterat terrena concipere ex libris antiqua
desiderat: cum ipsam antiquitatem factis recentibus antee-
dat. Cum igitur haec litteris breuiter comprehendere maiestati uestrae non
tam discenda: quam cognoscenda praecipere: certauit sapius deuotio cum pu-
dore. Quid enim audacius: quam domio: ac principi generis humani domito-
ri omnium gentium barbararum de usu: ac disciplina insinuare bellogum: nisi for-
te iussisses fieri: quod ipse gessisses, & rursum tanti imperatoris non obedi-
re mandatis plenum sacrilegii uidebas: atque periculi. Miro itaque timore in pa-
rendo audax factus sum: dum metuo uideri audacior: si negassem. Ad quam
temeritate praecedens me indulgentiae uestrae pennitas animauit. Nam li-
bellum de delectu: atque exercitio tyronum dudum tanquam famulis obtuli. non
tamē culpatus abscessi. nec formido iussum aggredi opus: quod spontaneum
cessit impune.

Haec continet secundus liber.

In quot genera diuidatur res militaris.

Quid inter legiones: & auxilia intersit.

Quae causa exhauriri fecerit legiones.

Quotenas legiones antiqui duxerunt ad bellum.

Quemadmodum legio constituatur.

Quot cohortes in una sint legione. Item quot milites in una cohorte.

Nomina & gradus principum legionum.

Nomina eorum: qui antiquos ordines ducebant.

De officio praefecti legionis.

De officio praefecti castrorum.

De officio praefecti fabricorum.

De officio tribuni militum.